

לפרשת "כי תשא" ניתוח התפיסה האלילית הרב שמואל רבינוביץ

בפרשת השבוע 'כי-תשא' אנו קוראים על אירוע מצער שהתרחש בראשית דרכו של העם היהודי: חטא העגל. ארבעים יום בלבד לאחר 'מעמד הר סיני' שבו עמד העם למרגלות ההר והיה עד להתגלות אלוהית פומבית, התפתה העם לעשות עגל ולעבוד עבודת אלילים, כפי שהורגל לראות את שכניו המצריים במאות השנים הקודמות.

בארבעים ימים אלו לא היה משה רבינו עם העם. הוא עלה להר סיני ושם זכה להתגלות אלוהית ארוכה, במהלכה נאמרו לו מצוות רבות, ובסופה קיבל לידיו את שני הלוחות הברית שעליהם כתובים עשרת הדברות. לפני שירד משה מן ההר, סיפר לו אלוהים על החטא שהעם חטא בהיעדרו. לאחר שמשה התפלל להצלת העם מן העונש, הוא ירד מן ההר כשבידיו שני הלוחות, וכאשר הגיע אל העם וראה את העם רוקד באקסטזה סביב העגל, הוא השליך מידיו את שני הלוחות ושבר אותם. מעשה זה של שבירת הלוחות איננו מעשה מובן מאליו. הלוחות לא היו עוד חפץ סתמי. כפי שמדגישה התורה - "הלוחות מעשה אלוהים המה, והמכתב מכתב אלוהים הוא חרות על הלוחות". מדובר בחפץ הקדוש ביותר שניתן למשה מאלוהים, והם - הלוחות - עתידים להיות מונחים ב"קודש הקודשים", החדר הפנימי והמקודש ביותר בתוך המשכן.

אם כן, כיצד יכול היה משה לשבור את הלוחות ולחלל, לכאורה, את קדושתם? חשוב לציין שמשה עשה זאת מדעתו, ולא בהוראה אלוהית, ואיך יכול היה ליטול את הלוחות שאלוהים נתן בידיו ולשבור אותם? כאילו הם חפץ סתמי?

מכיוון אחר נוכל לשאול: אם מסיבה כלשהי ראה משה לנכון לשבור את הלוחות, מדוע לא עשה זאת בעודו על ההר, מייד לאחר שנודע לו על חטא העגל? מדוע המתין משה עד שהגיע אל העם ורק אז שבר את הלוחות?

מציע בספרו 'משך חכמה' ביאור (1926-רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק (פרשן ופוסק, לטביה, 1843) מפתיע למעשיו של משה. קדושה, הוא אומר, קיימת אך ורק אצל אלוהים. כל ייחוס של קדושה לחפץ כלשהו, גובל בעבודת אלילים. גם התורה שוודאי יש בה קדושה, אינה קדושה אלא מכוחו של אלוהים שנתן אותה. אך היא כשלעצמה, אם ננתק אותה ממקורה האלוהי, אין בה כל קדושה; היא חפץ סתמי חטא העגל היה בדיוק בנקודה רגישה זו: העם שיצר עגל ביקש חפץ ממשי שיהיה אפשר לייחס לו קדושה. כאשר ירד משה מן ההר, הוא הבין שאם לא ישבור את הלוחות, העם ימשיך להאמין באותה תפיסה מוטעית, וייתחס אל הלוחות כחפץ שיש בו קדושה עצמאית, בדיוק כמו העגל. לכן המתין משה עד שהגיע אל העם, ולנגד עיניהם הנדהמות ניתץ את הלוחות, ויחד עם זה ניתץ את תפיסתם המוטעית, האלילית, המייחסת קדושה לחפצים ולכוחות טבע. הלוחות, אמר משה במעשה נועז זה, אינם קדושים בפני עצמם. כל קדושתם נובעת מכך שעם ישראל מקבל אותם ומאמץ את המסרים הכתובים עליהם. במידה והעם חוטא, ואינו מבין את הפער האינסופי בין אלוהים ובין חפץ, יקר ונעלה ככל שיהיה - אין כל ערך ללוחות שבירת הלוחות לא הייתה מעשה שנבע מכעס, אלא מעשה מחושב שנועד לחנך את העם; להבהיר לו את התנגדות היהדות לתפיסה האלילית. לשם כך היה משה מוכן לעשות את המעשה הבלתי-ייאמן: לשבור את הלוחות שאלוהים נתן בידיו.

מלחמתה של היהדות באלילות עדיין לא הסתיימה. תפיסות אליליות קלאסיות אמנם אינן נפוצות בימינו, אך ייחוס כוח וקדושה לחפצים קיים גם כיום. שבירת הלוחות נועדה להוות מסר לדורות, שיהדהד באזנינו ויכוון את אמונתנו.